

СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ЗА ПРЕДМЕТНИМИ СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ)

УДК 745/749

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-16.11>

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СЮЖЕТНИХ ЗОБРАЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

БАЛБУС ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА

доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка
t_balbus@ukr.net
orcid.org/0000-0003-0045-0629

ГУМЕНЮК БОГДАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

викладач образотворчого мистецтва, циклова комісія трудового навчання
та технологій і образотворчого мистецтва
Фаховий коледж
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка
bogdanagumenjuk@gmail.com
orcid.org/0009-0006-9355-5380

Важливим у сучасному розвитку освіти є вивчення народного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва, ознайомлення з яким виховує любов, збагачує світогляд, дає учням розуміння його цінності для становлення особистості, громадянина.

У статті розглянуто вивчення сюжетних зображень в українському народному мистецтві на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти. Проаналізовано український народний живопис; досліджено історичні етапи становлення народних станкових картин; розкрито характерні ознаки твору народного мистецтва; проаналізовано основні теми, мотиви, художньо-сміслові ознаки сюжетних зображень в українському народному мистецтві. Відмічено художні особливості та головні мотиви народних картин побутового жанру. Серед поширених – «Козак Мамай», «Доля селянина», «Наталка Полтавка», «Сватання», «Побачення» тощо. Проаналізовано композиційні схеми, їх колористичне вирішення, художні особливості.

Простежено шляхи вивчення українського народного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти та проаналізовано розділи та теми програми, дотичні до теми статті. Зазначено, що учні, які вивчають народне мистецтво на прикладі сюжетних зображень, вчать аналізувати твори; створювати власні сюжетні композиції, розширюють знання про культурну та мистецьку спадщину України. Таким чином виховується любов до народного мистецтва, власне художнє бачення, збагачується емоційно-естетичний світогляд.

Традиції українського народного мистецтва відроджують і розвивають народні майстри та професійні художники сьогодення. У даному напрямі дослідження можна продовжувати пошуки характерних особливостей станкового народного живопису різних регіонів України, конкретизувати більш детально один чи кілька його видів.

Ключові слова: українське народне мистецтво, живопис, народні картини, настінні сюжетні розписи, Козак Мамай, композиційна схема, іконографія, стилістика.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти велика увага приділяється вивченню народного мистецтва України. Зацікавлення народним мистецтвом формується на уроках образотворчого мистецтва.

Упорядники та редактори видання «Українське народне мистецтво. Живопис» Б. Бутник-Сіверський, В. Заболотний та інші зазначали: «Коли ми говоримо про основні ознаки твору народного мистецтва, то передусім маємо на

увазі його високі мистецькі якості: завершеність форми, віртуозність виконання, безпосередність і щирість виразу творчої думки, гармонійне поєднання художніх якостей твору з його функціональним призначенням.

Народний живопис має свої специфічні риси та часом переростає рамки декоративно-прикладного мистецтва. Його можна побачити у вигляді настінних розписів житла чи господарських споруд; живопис олійними фарбами здавна широко застосовувався для оздоблення хатніх меблів (мисників, скринь), дерев'яного посуду; фарбами розписувалася кругла дерев'яна скульптура. До живопису належать і багатобарвні малюнки на папері, відомі під назвою мальовок, розписи писанок, малюнки на склі (поширені переважно в західних областях України), розписи підлакові, станкові, так звані «народні картини» тощо» [20, с. 6].

Особливо актуальним у період нашої боротьби з окупантами є образ народного героя, захисника України. У всі історичні часи український народ відстоював свою волю та незалежність, створював свої образи народних героїв. Досить поширеним у другій половині XVIII ст. та у XIX ст. був образ народного героя – Козака Мамаю, який утілював у собі захисника й оповідника народного життя. Здавна дослідники шукають шляхи висвітлення проблем стародавнього та сучасного українського народного мистецтва, зокрема народної станкової картини. Тому перед ними постають такі завдання: аналіз основних історичних етапів українського народного мистецтва, зокрема народних станкових картин; виявлення основних художньо-сміслових ознак сюжетних зображень в українському народному мистецтві.

Вивчення народного мистецтва, зокрема сюжетних зображень, є актуальним і на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти. Зауважимо, що аналіз українського «наївного» мистецтва XX – поч. XXI ст. засвідчує його самостійну генезу, авторську оригінальність (прояв індивідуального) та зв'язок із колективною народною творчістю (прояв родового досвіду). Особливо відчутними є також стилістичні впливи

професійного мистецтва у формі наслідування деяких творчих манер, прийомів і технік.

Актуальність проблеми полягає в тому, що українське «наївне» мистецтво є своєрідним явищем із власною естетикою, побудованою на елементах фольклору, вивчення якого учнями зумовлює виховання естетичного смаку, любові до народного мистецтва, розуміння його історії. У сучасних українських мистецтвознавчих, естетичних і культурологічних працях, як відгалуження традиційного народного мистецтва XX ст. чи як складова частина аматорського мистецтва, воно найчастіше фігурує під назвою «народний примітив», «українське наївне мистецтво», «український народний примітив» [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Традиції народної картини в сучасному українському «наївному» мистецтві досліджує С. Власенко із Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [5]. Автори публікацій Центру культурних досліджень, музею І. Гончара, зокрема І. Бариш-Тищенко [3], М. Давидова [6], розглянули основні тенденції сучасного традиційного народного й аматорського декоративно-ужиткового мистецтва України. В альбомі музею українського народного декоративного мистецтва Л. Сержант характеризує декоративні розписи, витинанки, батик [17], а О. Шестакова розглядає народну ікону [22]. Специфіку українського народного та сучасного мистецтва вивчає у своїх працях видатний дослідник М. Селівачов. Іконографічний аналіз народної картини («Козак і дівчина біля криниці», «Козак Мамай» та інші) як своєрідного феномену народної творчості проведений українськими дослідниками-мистецтвознавцями П. Білецьким, А. Жаборюком, О. Найденом, Т. Пошивайло, Ф. Уманцевим [2, с. 32].

Метою статті є вивчення сюжетних зображень в українському народному мистецтві на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання: розглянути особливості сюжетної композиції в українському народному живописі; розкрити характерні ознаки твору

народного мистецтва, тематику та мотиви; проаналізувати особливості композицій, іконографії та стилістики сюжетних зображень, виявити художні властивості та головні мотиви народних картин побутового жанру. Проаналізувати композиційні схеми, їх колористичне вирішення, спільні та відмінні риси народних картин і регіональні особливості.

Виклад основного матеріалу. «Світглядні й естетичні засади українського наївізму живляться особливим етноментальним ґрунтом, генетичним зв'язком із народною орнаментальною культурою, а від фольклору (зокрема, образотворчого) успадковуються синкретизм і колективність мислення, варіативність і канонічність, спадкоємність передачі традицій. Тому одним з аспектів, що заслуговує на увагу, є роль так званої «народної картини» – цікавого й оригінального за змістом і формою українського художнього феномену», – зазначає С. Власенко [5].

Відомо, що зародження українського народного живопису припадає на ті часи, коли почала формуватися українська народність. Ще в рукописних книгах XIV–XVI ст. є чимало кольорових заставок, ініціалів, кінцівок із мотивами, що трапляються в пізніших українських народних вишивках і в керамічному або різьбленому орнаменті.

Можна побачити безсумнівний вплив народного живопису й у стародавньому іконописі. Дуже цікавий зразок так званого сільського іконопису із зображенням євангеліста Іоанна дійшов до нас, де і постать святого, і широко розгорнутий пейзаж за характером трактування близькі до народних картин пізнішого часу [20, с. 6].

Зауважимо, що значно більше дійшло до нас творів народного живопису – народних станкових картин і різноманітних декоративних розписів, що датуються другою половиною XVIII ст. Як свідчить К. Широцький у своєму дослідженні «Декоративное убранство украинского дома», центральне місце і в настінних розписах, і у станкових олійних картинах належало в цей час зображенню народного героя – Козака Мамає. У Київському музеї українського мистецтва зберігається один із настінних розписів, де Козака Мамає зобра-

жено з кобзою в руках. Ми бачимо під фігурою римований текст: «Сидить козак, в кобзу грає, що замислить, то все має».

Можна відмітити, що в окремих станкових картинах поданий тільки сам Мамає, в інших він зображений поруч із конем на тлі нескладного краєвиду (часто це зображення дерева, до якого прив'язано коня). Також трапляються більш складні композиції, де поруч із Мамаєм зображено то польського пана, то шинкаря, подекуди в картину введено жанрову сцену. Зокрема, в одній із них під музику Мамає танцює запорожець із шляхтянкою, в іншій – танцюють три запорожці, тут же два козаки, що тягають один одного за чуприни. Варто зазначити, що які б різні не були сюжети картин, їх об'єднує спільність композиційних прийомів і засобів передачі змісту. Зауважимо, що незалежно від складності сюжету та від того, скільки персонажів зображено на картині, їх загальна композиція завжди фронтальна, так само фронтально подається і кожна окрема постать. Водночас моделювання форм незначне, звідси враження певної площинності. Звернемо увагу на те, що за колоритом ці картини дуже стримані: у більш давніх творах переважає темна червоно-коричнева гама, у пізніших – загальний тон світліший і гама трохи багатша, здебільшого завдяки додаванню сіро-синіх і зелених кольорів [20, с. 7].

Образ Мамає в усіх картинах відзначається деякою статичністю, тоді як персонажі жанрових сцен подані в русі. Ми спостерігаємо подібне явище і в українському народному іконописі: основна канонізована постать у композиції змінюється із часом повільніше, ніж персонажі, які увійшли в композицію пізніше.

Більшість картин із зображенням Козака Мамає супроводжуються віршованими текстами. Зауважимо, що всі вони є варіантами старого тексту, походження якого пов'язується з вертепною народною драмою.

Розвивався сюжет картин про Козака Мамає водночас у двох планах – героїчному та гумористичному або сатиричному; причому постать самого Мамає залишалася незмінно монументальною, а елементи гумору чи сатири вносилися в зображення інших персонажів: шляхтича, шинкаря чи лихваря.

В українському народному живописі XVIII ст. поруч з узагальненим образом Козака Мамає з'являються портрети реальних героїв – Гонти та Залізняка. Народні картини на побутові теми належать теж до того часу. Бачимо тут і погрудний портрет козака, що підпер голову рукою, й інтимну родинну сцену – «Гапка просить у батька благословення» тощо [20, с. 7–8].

Народна картина в першій половині XIX ст. за тематикою стає значно ширшою. Зазвичай сюжети її пов'язані з тогочасним сільським життям. Можна зазначити, що найвиразнішою є композиція «Доля селянина», яка в кількох варіантах була відома по всій Україні, на картині зображено селянина, поруч із ним воли або кінь, впряжені у плуг. Розкриває її зміст обов'язкова віршована підтекстова під картиною. Про нестерпне ярмо кріпацтва говориться у віршах, де селянин запитує в неба, коли ж минеться лиха доля. До картин цієї групи належить і цікава композиція «Рибалка на березі», де на тлі двопланового пейзажу подана постать рибалки.

Створювались суто побутові композиції: пряжа за роботою або дівчина з відрами біля перелазу, відома під назвою «Наталка Полтавка», водночас із картинами виразно соціального змісту. Привертає увагу цікава картина «Сватання», де зображено сватів, жениха, батьків нареченої та саму наречену. Народні майстри в цих картинах дотримуються тих же прийомів, що й у «Мамаєх»; щоправда, постаті тут менш статичні, пейзаж більш розвинений, колорит – різноманітніший.

Сюжети для народної картини в першій половині XIX ст. інколи брались і з літературних джерел, і із творів художників-професіоналів. Зокрема, у 1840-х рр. невідомим народним майстром була створена композиція «Панько Рудий – пасічник». Ми бачимо у верхній частині картини, над вуликами, написані імена І. Котляревського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка. Також досить відомі вільні народні переробки творів Т. Шевченка («Судня рада», «Свати», «Приятелі»), В. Тропініна, В. Штернберга [20, с. 8].

Відомо, що класове розшарування селянства та швидке зубожіння основної його маси

за капіталізму не сприяло дальшому розвитку станкової народної картини, а поява на ринку дешевих друкованих лубочних картинок довершила її занепад. Зауважимо, що й сама народна картина стає предметом торгу, тепер майстер робив її не за натхненням, а на замовлення чи на ринок, тому був змушений догоджати смакам покупців. Народна картина у традиційному своєму вигляді на кінець XIX ст. майже не трапляється.

Варто відмітити, що старі традиції не були остаточно втрачені. Народна картина вже за радянського часу відродилася в новій формі, у новому трактуванні. Зберігся дотепер і в інших видах народного мистецтва традиційний сюжет про Козака Мамає.

Відродження та розвиток побутової народної картини спостерігаються поряд із традиційним «Козаком Мамаєм». Старий сюжет «Доля селянина» набуває нової інтерпретації. Зображені селянин-одноосібник на маленькому клаптику землі на одній такій картині-диптиху з Тернопільщини, і тут же як зіставлення – тракторист, що веде свого «коня» широким полем (1957 р.).

Відзначимо, що станковий народний живопис – явище надзвичайно цікаве та своєрідне – безперечно, заслуговує на самостійну широку публікацію [20, с. 8–9].

Поряд із народною станковою картиною розвивалися настінні сюжетні розписи – один із найпоширеніших видів народного живопису. Згадаймо, що саме про такі розписи йдеться в повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом», де дано опис розмальованої хати коваля Вакули: «<...> окна все были обведены кругом красною краскою, на дверях же везде были козаки на лошадях с трубками в зубах». Натрапляємо на згадки про такі розписи і в інших літературних джерелах, зокрема в повісті Т. Шевченка «Капитанша».

Такі розписи поступово зникають у другій половині XIX ст., натомість приходять декоративні, переважно орнаментальні, настінні розписи [20, с. 13–14].

Одним з аспектів, що заслуговує на увагу, є роль так званої «народної картини» – цікавого й оригінального за змістом і формою українського художнього феномену.

Зауважимо, що жанр народної картини, яку відносять до образотворчого фольклору, до «народного примітиву» (О. Найден, Т. Пошивайло), є одним із найрозповсюдженіших на території України, він набув своєї переінтерпретації в мистецтві не тільки професійних художників (О. Сасенко, Г. Міщенко, О. Потапенко), а й «наївних» митців ХХ – поч. ХХІ ст. (А. Рак, П. Райко, Г. Шабатура). Варто зазначити, що народна картина була розповсюдженою і в інших країнах. Зокрема, російський лубок, хорватська народна картина (ікона) на склі, розписи через сюжетну тематику – особливості форм і кольорів утілюють народну естетику, але історично подібних картин до унікальних українських Мамаїв за традиційно-канонічними сюжетом, композицією й іконографією в європейському фольклорі не існувало. Композиція народної картини «Козак Мамай», дослідженню якої присвячено найбільше робіт, на думку П. Білецького, О. Найдена, Т. Пошивайло, склалася ще в докозацьку добу, а прообрази «мамаїв» сягають «доби стародавнього кочов'я, генезою своєї композиції йдуть у скіфську добу, і саме ця давнина робить, нарешті, зрозумілою дивовижну сталість композиційної схеми» [5, с. 32].

Лише в кінці ХІХ–ХХ ст. були сформовані основні сюжети та жанри народної картини. До того ж українські народні картини, особливо у творчості «наївних» художників, зазнали деяких змін, еволюції впродовж ХХ ст.: по-новому осмислилися традиційні релігійні та світські сюжети народних картин, своєрідного потрактування набула народна ікона [3].

Зазначимо, що в наш час майстри народного мистецтва у своїй творчості звертаються до першоджерел народної образотворчості, занурюються у витoki давніх етнічних традицій. Сповнені високого духу патріотизму та любові до своєї Батьківщини, вони по-своєму переосмислюють історичні події, тисячолітній досвід і культурні надбання славних пращурів, по-новому інтерпретують народні звичаї й обряди, лірично оспівують красу рідної природи [5, с. 5].

Традиційне народне мистецтво завжди достойно представляло Україну у світі. Гід-

ними завжди були й майстри народної творчості Тернопільщини. Уже більше десятка років поспіль Національна спілка майстрів народного мистецтва України проводить Всеукраїнські виставки-конкурси народного мистецтва під назвою «Кращий твір року», на які представляються твори народних майстрів з усіх регіонів України, зокрема сюжетні зображення в різних техніках виконання.

На Всеукраїнській виставці-конкурсі народного мистецтва «Кращий твір року 2010» були представлені сюжетні зображення в різних техніках виконання таких авторів, як: Олександр Вакуленко (с. Подвірки Харківської обл.) – «Червоний дуб», Наталія Дігтяр (м. Полтава) – «Козак Мамай», Віктор Наконечний (с. Клембівка Вінницької обл.) – «Козак Мамай», Ольга Шинкаренко (м. Київ) – «Гей кобзо моя, дружино моя», Андрій Пушкар'юв (м. Дніпропетровськ) – «Заграй козак поки спокійно», Степан Ганжа (м. Київ) – килим «Гей, у лузі червона калина <...>».

Формування початкового зацікавлення учнів народним мистецтвом відбувається шляхом ознайомлення з його найбільш поширеними видами. Простежимо методику вивчення видів українського народного мистецтва в закладах загальної середньої освіти. Розглянувши програму образотворчого мистецтва, ми зауважили, що вже в 5 класі учні в Розділі І «Мова образотворчого мистецтва» розпізнають види образотворчого мистецтва, характеризують їхню специфіку. Також вони вчать аналізувати твори мистецтва, зокрема декоративно-прикладне та народне мистецтво, уміють на основі зразків створювати свої сюжетні композиції, за допомогою засобів художньої виразності певного виду мистецтва. Коли вивчають Розділ ІІ «Природні форми та образи в образотворчому мистецтві», зокрема тему 2 «Художні образи і композиції в різних видах образотворчого мистецтва», школярі виконують сюжетні композиції, образно інтерпретують історичного чи казкового героя. Для цього учні використовують художні прийоми виявлення характеру й образності постатей людей, особливості форм у стані спокою та в русі, намагаються передати характерні виразні рухи,

узагальнення та заострення характерних рис в емоційному стані.

Після виконання сюжетних композицій учитель аналізує їх, дає можливість учням висловити судження про прийоми організації сюжетної композиції, кожному з них проаналізувати свої почуття та власне бачення художніх образів [21, с. 68–73].

Учні 6 класу в Розділі II «Взаємозв'язок форми і змісту в образотворчому мистецтві», зокрема в темі 2 «Людина та предметний стан», розширюють уявлення про духовну та матеріальну культурну спадщину, національні особливості мистецтва, праці та побуту. Розпізнають національний одяг і атрибути визначеного історичного періоду, спостерігають красу форми, її пропорції, силует, пластику, об'єм (єдність зовнішньої форми та внутрішнього змісту). Також учні вчать використовувати композиційні засоби та прийоми, колір як засіб виявлення образу, характеру, настрою людини. Коли зображують якогось персонажа в національному чи історичному одязі, з певними атрибутами на тлі пейзажу, учні передають національні та культурні особливості мистецтва, праці та побуту. У результаті малювання сюжетної картини школярі закріплюють знання та практичні навички зі створення образу людини з урахуванням власного бачення, одягу та предметного оточення, використання художньо-виразних засобів. Разом з учителем і однокласниками учень аналізує свої почуття, власне бачення художніх творів і власної роботи з оцінками інших учнів, бачить результати власної роботи, досягнення та недоліки, визначає шляхи вдосконалення [21, с. 76–83].

Варто зауважити, що в основу програми покладений принцип єдності загальнолюдського та національного змісту образотворчої освіти із пріоритетністю національного. А мета загальної образотворчої освіти полягає в особистісному розвитку учнів і збагаченні їхнього емоційно-естетичного досвіду під час сприймання навколишнього світу, у художньо-практичній діяльності, а також у формуванні ціннісних орієнтирів, потреби у творчій самореалізації та художньо-естетичному самовдосконаленні.

Одними з основних, на нашу думку, важливих завдань курсу є виховання духовних і моральних ціннісних орієнтирів у сфері образотворчого мистецтва, інтересів, смаків, потреб у творчості, національно-патріотичної свідомості й активної життєвої позиції; розуміння учнями зв'язків образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва, із природним і культурним середовищем життєдіяльності людини [21, с. 68–75].

У процесі навчально-творчої діяльності відбувається залучення учнів до системного пізнання, опанування технік і прийомів образного виявлення як художньої основи для особистісного самовираження. Також вивчаються зразки світового та національного мистецтва із творчим переосмисленням і використанням власного досвіду у практичній творчій діяльності учнів. Зауважимо, що знайомство учнів із творами та зразками національного мистецтва може розглядатися в контексті художньо-драматургічного розвитку уроку. У вимогах до виконання учнями практичних завдань перевага віддається нестандартним самостійним композиційним рішенням учнів, а не готовим зразкам, коли учні стають «виконавцями-інструментами».

У підсумку можна зазначити, що програма з образотворчого мистецтва враховує традиції та сучасні тенденції розвитку національної та зарубіжної образотворчої культури. Також ґрунтується на ідеях цілісного естетичного розвитку особистості на основі свідомого розуміння поліхудожнього та полікультурного образу світу [21, с. 60–63].

Висновки. У статті досліджено історичні етапи становлення народних станкових картин загалом по всій Україні; розкрито характерні ознаки твору народного мистецтва; проаналізовано основні теми, мотиви, художньо-сміслові ознаки сюжетних зображень в українському народному мистецтві. Відмічено художні особливості та головні мотиви народних картин побутового жанру, серед яких поширеними були «Козак Мамай», «Доля селянина», «Наталка Полтавка», «Сватання», «Побачення» тощо. Проаналізовано композиційні схеми, їх колористичне вирішення, художні особливості.

Також простежено шляхи вивчення українського народного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти та проаналізовано розділи та теми програми, дотичні до теми статті. Варто зазначити, що учні під час дослідження народного мистецтва на прикладі сюжетних зображень вчать аналізувати твори, на основі зразків створювати власні сюжетні композиції, розширюють знання про культурну та мистецьку спадщину України. Таким чином виховуються

любов до народного мистецтва, власне художнє бачення, становлення особистісного розвитку та збагачення емоційно-естетичного світогляду.

Як ми бачимо, ці традиції українського народного мистецтва відроджують і розвивають народні майстри та професійні художники сьогодення. У даному напрямі дослідження можна продовжувати пошуки характерних особливостей станкового народного живопису різних регіонів України, конкретизувати більш детально один чи кілька видів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Є. Антонович та ін. Народне мистецтво – невід’ємна складова частина матеріально-духовної, художньої культури. *Декоративно-прикладне мистецтво* : навчальний посібник / Львів, 1993. 272 с.
2. Археологія та стародавня історія України. Київ : Либідь, 1992. 374 с.
3. Бариш-Тищенко І. Основні тенденції сучасного традиційного народного і аматорського декоративно-ужиткового мистецтва. *За матеріалами наукових розробок Центру культурних досліджень, музею І. Гончара*. Київ, 2003. С. 4.
4. Білецький П. «Козак Мамай» – українська народна картина. Львів : Вид-во Львівського університету, 1960. 32 с.
5. Власенко С. Традиції народної картини в сучасному українському «наївному» мистецтві. Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка. С. 32.
6. Давидова М. Основні тенденції розвитку сучасного аматорського декоративно-ужиткового мистецтва. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації* : матеріали Науково-практичної конференції. Харків : Мадрид, 2019. С. 20–25.
7. Народне мистецтво. Крайший твір року 2010 : альбом. Київ, 2010. 94 с.
8. Народне мистецтво. Крайший твір року 2011 : альбом. Київ, 2011. 92 с.
9. Музей українського народного декоративного мистецтва : альбом / А. Вялець, Л. Білоус ; фото М. Андреева. Київ : Мистецтво, 2009. 352 с.
10. Пошивайло (Марченко) Т. Особливості світогляду українських народних малярів. *Традиційне й особистісне в мистецтві* : кол. дослідж. за матеріалами Четвертих Гончарівських читань / відп. ред. М. Селівачов. Київ : УЦНК «Музей Івана Гончара», 2002. С. 367–374.
11. Прядко В. Звітна доповідь на II з’їзді Національної спілки майстрів народного мистецтва України 27 жовтня 2000 р. *Народне мистецтво*. 2000. № № 3–4. С. 2–7.
12. Роготченко О. Сьогоднішнє мистецтво здалека і зблизька. *Українське мистецтво*. 2003. № 1. С. 54–55.
13. Савицька Л. Народне мистецтво і художня культура України на початку ХХ століття. *Традиційне й особистісне в мистецтві* : кол. дослідж. за матеріалами Четвертих Гончарівських читань / відп. ред. М. Селівачов. Київ : УЦНК «Музей Івана Гончара», 2002. С. 375–380.
14. Селівачов М. Народне мистецтво і сучасність. *Народне мистецтво*. 1980. 36 с.
15. Селівачов М. До специфіки українського народного мистецтва. *Народне мистецтво*. 1997. № 2. 47 с.
16. Селівачов М. Сучасне мистецтво і народна творчість. *Народне мистецтво*. 1999. № № 3–4. 35 с.
17. Сержант Л. Декоративні розписи, витинанки, батик. *Музей українського народного декоративного мистецтва* : альбом / А. Вялець, Л. Білоус ; фото М. Андреева. Київ : Мистецтво, 2009. С. 275–293.
18. Смолій Ю. Сучасне народне мистецтво України: народність без берегів. *Українське мистецтво*. 2003. № 1. С. 65–67.
19. Традиційне й особистісне у мистецтві : кол. дослідж. за матеріалами Четвертих Гончарівських читань / відп. ред. М. Селівачов. Київ : УЦНК «Музей Івана Гончара», 2002. 423 с.
20. Українське народне мистецтво. Живопис : альбом / Б. Бутник-Сіверський, В. Заболотний. Київ : Мистецтво, 1967. 224 с.
21. Художньо-естетичний цикл. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, 2005. С. 60–90.
22. Шестакова О. Народна ікона. *Музей українського народного декоративного мистецтва* : альбом / А. Вялець, Л. Білоус ; фото М. Андреева. Київ : Мистецтво, 2009. С. 297–308.

METHODS OF STUDYING PLOT IMAGES OF UKRAINIAN FOLK ART IN FINE ART CLASSES IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

BALBUS TETIANA ANATOLIIVNA

Associate Professor of the Department of Art Disciplines and Methods of Their Education
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

HUMENIUK BOHDANA OLEKSANDRIVNA

Teacher of Fine Arts, Cyclic Commission of Labor Training and Technologies and Fine Arts
Professional College of Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Important in the modern development of education Ukrainian folk art, whose works are especially valuable for the assimilation, preservation and development of the traditions of culture and arts of Ukraine. They are characterized by such artistic qualities as perfection of forms, immediacy, harmonious color combinations.

Acquaintance with Ukrainian folk art on the example of narrative images in fine art lessons instills in school-children a love of beauty, shapes and enriches their worldview, gives an understanding of the value of art for the development of a personality, a citizen.

The purpose of the article is to study the plot images of Ukrainian folk art in fine art classes in general and secondary education institutions.

The article examines Ukrainian folk art, in particular painting and empirical methods were used – observation, description, theoretical analysis, generalization, explanation.

In the course of the work, Ukrainian folk was analyzed; the historical stages of formation of folk easel maps of Ukraine were investigated; characteristic features of a work of folk art are revealed; distinguish the main themes, motives, artistic and semantic features of folk paintings of the household genre were noted, among which the most common were “Kozack Mamai”, “The Fate of the Peasant”, “Natalka Poltavka”, “Courting”, “Dating”, etc. Their composition scheme, coloristic solution, artistic features are characterized.

The issue of the methodology of studying Ukrainian folk art in fine arts classes in a general secondary education institution was deepened and supplemented, the sections and topics of the school program related to the topic of the article were analyzed. It is noted that students, studying the folk art of Ukraine on the example of narrative images, learn to analyze works and create their own thematic paintings, expand their knowledge of the cultural and artistic heritage of Ukraine. In this way, love for folk art, one's own artistic vision, enrichment of an emotionally aesthetic worldview is cultivated.

The traditions of Ukrainian folk art are being revived and developed by folk craftsmen and professional artists today. In this direction of research, it is possible to continue the search for the characteristic features of easel folk painting of different regions of Ukraine, specifying in more detail one or several of its types.

Key words: *Ukrainian folk art, painting, folk paintings, story wall paintings, Kozack Mamai, composition scheme, iconography, stylistics.*

REFERENCES

1. Antonovych, Ye.A., Zakharchuk-Chuhai, R.V., Stankevych, M.Ie. (1993). Narodne mystetstvo – nevidiemna skladova chastyna materialno-dukhovnoi, khudozhnoi kultury. *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo* [Folk art is an integral part of material, spiritual and artistic culture. Arts and crafts]: tutorial. Lviv. 272 p. [in Ukrainian].
2. Arkheolohiia ta starodavnia istoriia Ukrainy (1992) [Archeology and ancient history of Ukraine]. Kyiv: Lybid publishing House. 374 p. [in Ukrainian].
3. Barysh-Tyshchenko, I.A. (2003). Osnovni tendentsii suchasnoho tradytsiinoho narodnoho i amatorskoho dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva. Za materialamy naukovykh rozrobok Tsentru kulturnykh doslidzhen, muzei I. Honchara [The main trends of modern traditional folk and amateur decorative and applied art. According to the materials of scientific developments of the Center for Cultural Studies, the museum of I. Honchar]. Kyiv. P. 4 [in Ukrainian].
4. Biletskyi, P.O. (1960). “Kozack Mamai” – ukrainska narodna kartyna [“Kozack Mamai” is a Ukrainian folk painting]. Lviv : Publishing House of Lviv University after I. Franko. 32 p. [in Ukrainian].
5. Vlasenko, S.M. Tradytsii narodnoi kartyny v suchasnomu ukrainskomu “naivnomu” mystetstvi [Traditions of folk painting in modern Ukrainian “naïve” art]. Chernihiv State Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. P. 32 [in Ukrainian].

6. Davydova, M.O. (2019). Osnovni tendentsii rozvytku suchasnoho amatorskoho dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva. *Tradysiiina kultura v umovakh hlobalizatsii: synerhiia tradysii ta innovatsii* [The main trends in the development of modern amateur decorative and applied art. Traditional culture in the conditions of globalization: synergy of tradition and innovation]: scientific-practical materials conf. Kharkiv: Madryd. P. 20–25 [in Ukrainian].
7. Narodne mystetstvo. Krashchyi tvir roku (2010) [Folk art. The best work of the year]: album. Kyiv. 94 p. [in Ukrainian].
8. Narodne mystetstvo. Krashchyi tvir roku (2011) [Folk art. The best work of the year]: album. Kyiv. 92 p. [in Ukrainian].
9. Muzei ukrainskoho narodnoho dekoratyvnoho mystetstva (2009). [Museum of Ukrainian folk decorative art]: album / authors. A.F. Vialets, L.S. Bilous; foto M.K. Andreieva. Kyiv : Mystetstvo. 352 p. [in Ukrainian].
10. Poshyvailo (Marchenko), T. (2002). Osoblyvosti svitohliadu ukrainskykh narodnykh maliariv. Tradysiiine y osobystisne v mystetstvi. Kolektyvne doslidzhennia za materialamy Chetvertykh Honcharivskykh chytan [Peculiarities of the worldview of Ukrainian folk painters. *Traditional and personal in art. A collective study based on the materials of the Fourth Honchar readings*]: responsible editor. M. Selivachov. Kyiv: UTsNK “Museum of Ivan Honchar”. P. 367–374 [in Ukrainian].
11. Priadko, V.M. (2000). Zvitna dopovid na II zizdi Natsionalnoi spilky maistriv narodnoho mystetstva Ukrainy 27 zhovtnia 2000 r. [Report at the II Congress of the National Union of Masters of Folk Art of Ukraine, October 27, 2000]. *Folk art. № № 3–4*. P. 2–7 [in Ukrainian].
12. Rohotchenko, O. (2003). Sohodnishnie mystetstvo zdaleka i zblyzka [Today’s art from far and near]. *Ukrainian art. № 1*. P. 54–55 [in Ukrainian].
13. Savytska, L. (2002). Narodne mystetstvo i khudozhnia kultura Ukrainy na pochatku XX stolittia. Tradysiiine y osobystisne v mystetstvi. Kolektyvne doslidzhennia za materialamy Chetvertykh Honcharivskykh chytan [Folk art and artistic culture of Ukraine at the beginning of the 20’th century. *Traditional and personal in art. A collective study based on the materials of the Fourth Honchar readings*]: responsible editor M. Selivachov. Kyiv : UTsNK “Museum of Ivan Honchar”. P. 375–380 [in Ukrainian].
14. Selivachov, M.R. (1980). Narodne mystetstvo i suchasnist [Folk art and modernity]. *Folk art. № 1*. P. 36 p. [in Ukrainian].
15. Selivachov, M.R. (1997). Do spetsyfiky ukrainskoho narodnoho mystetstva [To the specifics of Ukrainian folk art]. *Folk art. № 2*. 47 p. [in Ukrainian].
16. Selivachov, M.R. (1999). Suchasne mystetstvo i narodna tvorchist [Modern art and folk creativity]. *Folk art. № № 3–4*. 35 p. [in Ukrainian].
17. Serzhant, L. (2009). Dekorativni rozpysy, vytynanky, batyk [Decorative paintings, carvings, batik]. Museum of Ukrainian folk decorative art: Album. Kyiv: Mystetstvo. P. 275–293 [in Ukrainian].
18. Smolii, Yu. (2003). Suchasne narodne mystetstvo Ukrainy: narodnist bez berehiv [Contemporary folk art of Ukraine: nationalism without shores]. *Ukrainian art. № 1*. P. 65–67 [in Ukrainian].
19. Tradysiiine y osobystisne u mystetstvi. Kolektyvne doslidzhennia za materialamy Chetvertykh Honcharivskykh chytan (2002) [Traditional and personal in art. A collective study based on the materials of the Fourth Honchar readings] responsible editor M. Selivachov. Kyiv: UTsNK “Museum of Ivan Honchar”. 423 p. [in Ukrainian].
20. Ukrainske narodne mystetstvo. Zhyvopys (1967) [Ukrainian folk art. Painting]: album / authors. B.S. Butnyk-Siverskyi, V.I. Zabolotnyi. Kyiv: Mystetstvo. 224 p. [in Ukrainian].
21. Khudozhno-estetychnyi tsykl (2005). Prohramy dlia zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv [Artistic and aesthetic cycle. Program for secondary schools]. Kyiv. P. 60–90 [in Ukrainian].
22. Shestakova, O. (2009). Narodna ikona [People’s icon Museum of Ukrainian folk decorative art]: album. Kyiv: Mystetstvo. P. 297–308 [in Ukrainian].